

Buzsim vára dél felől
(Fotó: Szabó Tibor)

Szatanek József

A buzsimi Csáva vára

Buzsim vára egy hegyi folyókkal és patakokkal szabdalta hegyvidéki tájékon található, az egykori Zágráb vármegye ma Bosznia-Hercegovinához tartozó részén. A várhegy lejtőit délkeletről, nyugatról és északról szűk völgyek övezik, míg délen egy magasabb hegy emelkedik.

A várat Csáva név alatt említették meg először 1334-ben. Két évvel később Nagy Lajos király Galles Gergelynek adományozta, majd 1453 körül a Cilleieké lett, ezután pedig a Frangepánok birtokába került. 1479-től 1489-ig királyi birtok volt, majd nemes Mikulicsics György tulajdona 1495-ig. Ezt követően Keglevich Péter uralta az oszmán hadak előretöréséig, akik 1576-ban Osztrozsác, Cazin váraival együtt Buzsimot is elfoglalták. A Habsburgok visszakövetelték Cazin és Buzsim várait a Portától, arra hivatkozva, hogy békeidőszakban foglalták el azokat. A kérelmet Szokolovics nagyvezír azzal utasította el, hogy ezekben a várakban már felépültek a dzsámik, azaz muzulmán területnek számítottak.

Az 1685–86 évi, majd az 1688-as visszafoglaló háborúk idején a keresztény seregek többször is ostrom alá fogták Csáva várát, de elfoglalniuk nem sikerült. Banja Luka 1737-es ostromának idején az

osztrákok ismét megpróbálkoztak bevételével, de ekkor sem sikerült nekik.

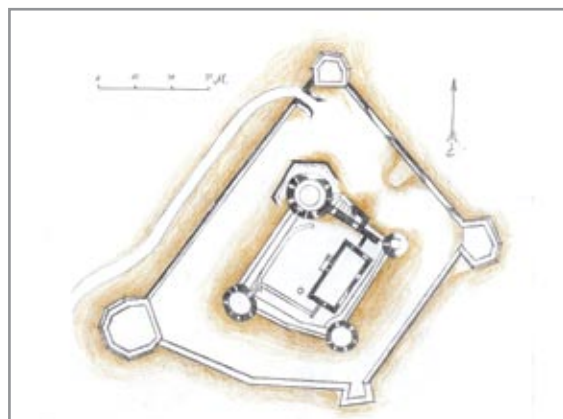
Buzsim vára hosszú ideig jó állapotban volt. A törökök először 1626-ban újították fel, de a későbbiekben is gondoskodtak a karbantartásáról. Az 1834-es és az 1838-as jelentések tanúsítják megfelelő állapotát, sőt 1833-ban még 18 ágyúja is volt.

Csáva vára érdekes példáját mutatja az utólag megerősített korai váraknak. A belső várat még a tűzfegyverek elterjedése előtt építették fel, míg a külső vár falait és tornyait a tüzérség fejlődésének a korai szakaszában emelték. A megközelítőleg szabályos négyzet alaprajzú, a sarkokon magas kerek tornyos, régebbi belső vár egy kisebb várkastélyra hasonlított. A 15. század végén, ezt az épületegyüttest egy új erődítéssel övezték, melynek alaprajza trapéz alakú, sarkain sokszögletű tornyokkal. Az új erődítés falai és tornyai jóval alacsonyabbak voltak, mint a belső vár épületei, valamint a falkorona belső oldalára ágyúpadot is készítettek. A külső várral egy időben építették ki a belső vár falainak és tornyainak ágyúlőrésait és ágyúplatformjait is.

A belső vár falai, megközelítőleg egy kb. 750 négyzetméteres területet zárnak körbe. Az északi fal közepén egy szabályos négyszög alakú kaputorony

A buzsimi Csáva várának alaprajza (Kónig Frigyes rajza) jobbra

Buzsim és környéke

található. A kaputoronytól, az északi fal mentén, az északnyugati toronyig szűk terasz húzódik egy lépcsővel. Ezen keresztül lehetett a kaputoronyba jutni, onnét pedig magába a várba. A nyugati fal koronáján megmaradtak a puskalőrészek. A belső vár falai kívülről kb. 15 méter magasak, míg belülről kb. 3-4 métersek. A várudvart feltöltötték, de a szintje a középkorban alacsonyabban volt.

A vár sarkain található kerek tornyok kiugranak a fal síkja elé, csak a negyedik simul a falsíkba. A legjobb állapotban a délkeleti torony maradt fenn, melynek külső átmérője 12 méter és kb. 15 méter magasságig nyújtózik. A torony földszintje mára feltöltődött, a második szintjének boltozata pedig beomlott.

A törökök a belső várban építették fel dzsámijukat, mely a keleti fallal párhuzamosan állt, és bejárata a várkapu vonalába esett.

A vár külső erősítése mintegy 4.500 négyzetméternyi területet foglal el. A nyugati és az északi fal teljes hosszában fennmaradt, a déli fal csak részben, míg a keleti falat teljesen elbontották. A falsarkoknál sokszögletű ágyútoronyokat építettek.

A külső vár bejárata a nyugati falban nyílt. A boltozott kapu íve fölül egy glagolita írással készült feliratos gerendát helyeztek el 1495 körül az alábbi felirattal:

„Ezt a várat védelmiül Mikulicsics György építette

fel. Abban az időben, amikor a horvát haza jobb sorsra érdemes emberei feladták a harcot, amikor már Mátyás király sincs, amikor nagy harc kezdődött az oszmánokkal, amikor a Magyar Királyság földjeinek békéjéért harcolni kellett. És amikor a római császár a jó embereit hívta. És amikor minden főembernek fel kell áldoznia mindenét a harc oltárán. Am János herceg halála után a horvátságban viszály dúl. Vessék a szemüket arra az emberre, aki meghallja a hívó szót, várat fundál, és az építés terheit magára veszi ...”

A dzsámi falmaradványai a belső várban (Fotó: Szabó Tibor)

Emlékezés Szatanek József-re

Mindannyian megdöbbenünk a hír hallatán: Szatanek József barátunk, a magyarországi várkutatás jelentős alakja nincs többé. Súlyos műtét után, mikor már úgy tűnt, túl van a nehezen, 51. életévében váratlanul ragadta el a halál.

Szatanek József annak az amatőr várkutatási hullámnak az egyik meghatározó tagja volt, amely az ezredfordulót követő néhány évben váratlanul, a teljes ismeretlenségből bukkant a felszínre, majd erősödött fel idővel annyira, hogy már a „hivatalos szakma” sem vehette félvállról tevékenységüket.

A rendszerváltást követően megnövekedett az érdeklődés a történelmi Magyarország azon várai iránt, amelyek a trianoni diktátum következtében határainkon kívül kerültek, és 1945 után nem volt tanácsos kutatni ezeket vagy éppen írni róluk. Ez a „tiltás” sokáig olyan korlátot jelentett a tudományos életben is, hogy régészeink és történészeink – néhány kivételtől eltekintve – 1989 után sem igen foglalkoztak e várak számbavételével vagy tudományos feldolgozásával.

Az 1999-ben induló „Várak Magyarországon” honlap (www.varak.hu), illetve 2005-től a Várak, kastélyok, templomok c. történelmi-örökségturisztikai folyóirat ezen (is) segíteni kívánt; a mai határainkon átnyúlva igyekezett bemutatni az elszakított területek várait – a hazai és a határainkon túlra került magyarság fokozott figyelmétől és érdeklődésétől kísérve.

Szatanek József „szakterülete” e magánkezdeményezésű várkutató-mozgalmon belül a Dráván túli terület – Horvátország és Szlavónia kutatása – lett, de Boszniát, a Szerémséget, és más, délvidéki részeket is kutatott, tanulmányozott. Rövidesen elsőszámú – pontosabban egyetlen – „tudora” lett ezeknek a területeknek. Munkája során számos, horvát nyelvű szakkönyvet, tanulmányt fordított magyarra. Az általa összegyűjtött adatbázis, az önzetlenül átadott szakfordításai, ismeretei jelentős mér-

tékben inspirálták és ösztönözték kutatótársait. Áldozatos munkájának köszönhetően olyan tekintélyes és friss adattállomány jött létre erről a térségről, hogy a horvát vagy bosnyák kutatók gyakran tőle kértek információkat egyes szakmai vagy történelmi adatok kapcsán.

Szatanek József kutatómunkáját nagyszámú terepbejárása, túravezetése alapozta meg és egészítette ki. Mindig gondosan vigyázott arra, hogy leírt ismertetőit helyszíni tapasztalataival erősítse meg. Az elmúlt másfél évtizedben közel félezer délvidéki helyszínt járt be először a Talma Kiadó megbízásából, majd a Magyar Várarchívum Alapítvány tagjaként, és nem utolsósorban lapunk egyik alapító szerkesztőségi tagjaként. E kutatóutak előkészítése, dokumentálása, az összegyűjtött adatok feldolgozása és bemutatása javarészt az ő munkáját dicséri. A már említett varak.hu internetes oldal egyik szerkesztőjeként színvonalas és jelentős tevékenységet végzett a felkutatott várak, várhelyek megismertetése, bemutatása terén (itt 335 vár bemutatása, illetve 212 alaprajz felvázolása fűződik a nevéhez). Ugyanitt jelentős számú, horvát nyelvből magyarra átültetett szakkikk, valamint könyv anyaga olvasható tőle (összesen 270 fordítást készített el). A Várak, kastélyok, templomok folyóiratban 17 cikke jelent meg, tanúságot téve kiterjedt ismereteiről és a magyar várkutatás iránti elkötelezettségéről. Munkásságával és tapasztalatával hozzájárult a lap népszerűségéhez és magas szakmai színvonalához.

Szatanek József folyamatosan kiváló kapcsolatot ápolt a magyar várkutatás legjobb szakembereivel, segítségére és tudására mindig biztos lehetett számítani. Rendszeresen részt vett a szakma évenkénti fontos találkozásán, a Castrum Bene Egyesület konferenciáján. A Délvidék e kiváló ismerőjének elvesztése mély tragédia és pótolhatatlan veszteség, mind a szűkebb várkutató közösség, mind az amatőr várkutatás számára.

